גליון 294 כי תבא

מסביב לשולחן

נושא השבוע: **ביעור מעשרות**

המקור בפרשה: "כי תכלה לעשר את כל מעשר" (כ"ו י"ב)

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז'

בענין וידוי מעשר ומקרא ביכורים

כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' ביכורים ה"ג) דגר מביא ביכורים וקורא שנאמר לאברהם אב המון גוים נתתיך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה, ולאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את הארץ. עכ"ד. ובתוס' ב"ב (פ"א ע"א) הביאו דר"ת לא היה מניח לגר לברך ברהמ"ז ולומר אשר הנחלת לאבותינו, והוא מכח המשנה (פ"א מביכורים מ"ד) דתנן הגר מביא ואינו קורא מפני שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו, ע"ש. אכן הרמב"ם פסק כהירושלמי בביכורים שם דתני בשם ר"י דגר מביא וקורא שנאמר אב המון גוים. אכן יעוי"ש בר"ש שהק' דנהי דיכול הגר לומר לאבותינו, מ"מ הא הגרים לא נטלו חלק בארץ ולא עדיפא מנשים שמביאין ולא קורין דכתיב האדמה אשר נתת לי, והביא הר"ש דהירושלמי שם פירש דהמשנה מיירי בבני קיני, והוא עפ"י מה דאיתא בתוספתא דביכורים שם (ה"ב) דבני קיני מביאין וקורין דכתיב לכה אתנו והטבנו לך ואיתא בחז"ל שנתן להם דובשה של יריחו, ולכן מיקרי שיש להם חלק בארץ ובהכי מיירי מתני'. אכן הרמב"ם הרי סתם וכתב דכל גרים מביאין וקורין אף שאינם מבני קיני, וצ"ע דהא לא עדיפי גרים מנשים שאינם קורין מקרא ביכורים, ועי' במל"מ שם שהק' כן על דברי הרמב"ם.

ובמל"מ הוסיף להקשות, דהא הרמב"ם גופיה כתב בסוף הל' מע"ש (פי"א הי"ז) דגרים אינם מתוודים וידוי מעשר מפני שאין להם חלק בארץ, ומ"ש דלגבי מקרא ביכורים קורין הגרים אף שאין להם חלק בארץ. והנה עוד צ"ב מהא דלגבי מקרא ביכורים נתמעטו נשים כיון שאין להם חלק בארץ, אבל לגבי וידוי מעשר לא אשכחן דנתמעטו נשים מוידוי מעשר, ומשמע דאיכא וידוי מעשר בנשים. וצ"ע מ"ש מגרים דאינם מתוודים דאין להם חלק בארץ וה"ה ליכא בנשים, וביותר דהא לגבי ביכורים הנשים אינם קורין מהאי טעמא, ומ"ש מקרא ביכורים מוידוי מעשר.

ובמל"מ שם הביא מה שכתב ליישב בכפות תמרים (סוכה ל"ח ע"א) דהכא גבי ביכורים נקט קרא לישנא דעתיד, והיינו דנאמר "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", וכיון שכן יכול הגר לקרוא, דאע"ג דלא נטלו הגרים חלק בארץ, מ"מ לעתיד לבא יטלו הגרים נחלה בתוך בני ישראל, וכדכתיב ביחזקאל (מ"ז, כב-כג) "והיה תפילו אותה בנחלה לכם ולהגרים וגו' אתכם יפלו בנחלה בתוך שבטי ישראל והיה בשבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו" וגו'. משא"כ גבי וידוי מעשר דכתיב "אשר נתת לי כאשר נשבעת לאבותינו", והיינו לישנא דלשעבר, ולכן נתמעטו גרים, יעוי"ש. אכן דבריו תמוהים מאד, שהרי גבי ביכורים כתיב ג"כ "האדמה אשר נתת לי", והוא לישנא דלשעבר, ואדרבה זהו עיקר קרא דמזה נתמעטו נשים, וא"כ ה"ה גרים, וצ"ע.

והנראה לומר בדעת הרמב"ם באופן אחר, דהנה בעיקר דין חלוקת וזכיית הארץ נאמרו בזה שני ענינים, הא' שהרי הארץ נתחלקה לשבטים, וזהו דין חלוקה וזכיה מיוחדת שקודם נתחלקה הארץ לשבטים, וכל שבט באופן כללי זכה בחלקו בתורת זכיית השבט, ומלבד זה היה אח"כ גם דין חלוקה וזכיה מיוחדת ליחידים, ואמנם הכל הוא בתורת ירושה וזכות מהאבות, אבל עכ"פ שני דינים ושני זכיות וחלוקה הם. ומעתה נראה דזהו החילוק בין מקרא ביכורים לוידוי מע"ש. דגבי וידוי מע"ש כתיב "אשר נתת לנו" בלשון רבים, ובזה למדו חז"ל דקאי על זכיית הארץ להשבטים, וע"ז הוא נתינת השבח, משא"כ גבי מקרא ביכורים דכתיב בלשון יחיד "האדמה אשר נתת לי", בזה קאי השבח על זכיית וחלוקת הארץ ליחידים.

ומעתה נראה, דגרים לא נטלו חלק בארץ מפני שאין להם תורת שבט, ולא היו בכלל חלוקת הארץ לשבטים, משא"כ נשים הרי בתורת שבט לא נתמעטו כלל, ולהכי בוידוי מעשר דהשבח הוא על זכיית הארץ לשבטים, הרי דנתמעטו גרים שאינם בכלל חלוקת הארץ לשבטים אבל נשים כיון שהם בכלל השבט שפיר יכולים להתוודות ולומר אשר נתת לנו דקאי על זכיית השבט, וגם נשי השבט בכלל זה. משא"כ גבי מקרא ביכורים דקאי השבח על זכיית וחלוקת הארץ ליחידים, ובזה שפיר נתמעטו נשים דבתורת חלוקה ליחידים הרי נתמעטו נשים, משא"כ גבי גרים באמת לא נתמעטו כלל מהחלוקה ליחידים, וכמש"כ הרמב"ן בב"ב (פ"א ע"א) שישנם גם בתורת ירושה מהאבות וגם בני חלוקה הם, יעוי"ש, אכן כיון שאינם בכלל שבטים אין שייכים הם להתוודות על זכיית השבט, משא"כ בתורת יחידים כיון שבני זכיה הם, לא נתמעטו כלל ולכן מביאין וקורין גבי ביכורים.

ומעתה נראה ליישב דברי הכפות תמרים, דבאמת מהקרא דהאדמה אשר נתת לי, לא קשיא כלל לגבי גרים ובמשנ"ת דבעצמם בני חלוקה וזכיה הם, אכן הרי גבי ביכורים הא כתיב ג"כ כאשר נשבעת לאבותינו לתת לנו בלשון רבים, ובזה הרי דמיא למע"ש, דקאי על זכיית השבט וגרים ליתנהו בזה, וע"ז הוא שתי' הכפות תמרים דלעתיד לבא יטלו הגרים נחלה בארץ, ונראה לבאר תירוצו ע"פ מה דכתיב ביחזקאל שם "והיה תפילו אותה בנחלה לכם ולהגרים וגו' אתכם יפלו בנחלה בתוך שבטי ישראל", והיינו דיצטרף לזכיית ונחלת השבט אשר גר אתו, ולכן שפיר יכול לומר לתת לנו, והוא משום לעתיד לבא, משא"כ גבי מע"ש דכתיב אשר נתת לנו בלשון עבר והרי בעבר לא נטלו הגרים שאינם בתורת נחלת השבטים כלל.

(בד קודש עה"ת)

עיון הלימוד

הרב מרדכי קרליבך

חובת ביעור מעשרות ובדין ברכת המצוות

א.-ב' מצוות ישנן, א-מצות ביעור המעשרות בשנה השלישית מהבית, דכתיב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך, ושנית נצטוינו להתודות לפני ה' ולומר את הכתוב בפרשה זו, וכבר כתבו האחרונים דעיקר המצוה היא הוידוי, ואילו ביעור חלק מחלקי המצוה, וכבר השריש הר"מ בשורש י"ד שאין למנות פרטי מצוה, ובמנח"ח,תר"ז תמה שהרי אף במקום דליכא וידוי עכ"ז יש חובת ביעור מעשרות, כדתנן במע"ש פ"ה מ"ט דאף אחר החורבן היתה נוהגת מצות הביעור, [לדעת ר"ת בקידושין כו:], והרי כבר ביטלו בזמן בית שני את הוידוי, כדתנן במע"ש פ"ה הט"ו.

והנה בר"מ י"א,מע"ש,ד' דאף שלא בפני הבית חייב בוידוי, והשיג הראב"ד דהלא כתיב לפני ה' דוקא, וכתב במרכבת המשנה שם בישוב דעת הר"מ, דהנה מצות ביעור מעשרות היא מכלל מצות הוידוי, ובמקום שאין וידוי כמו"כ אין דין ביעור מעשרות, והנה תנן דמצות ביעור מעשר נוהגת אף שלא בפני הבית, וע"כ דוידוי נוהג שלא בפני הבית, עכ"ד, ומבואר מדבריו דמצות הביעור היא חלק ממצות הוידוי, ולכן נמנה כמצוה אחת.

אכן לכאורה נראה כחזו"א [דמאי,ב'], דמצות ביעור מעשרות פרט מהלכות הפרשת תרו"מ, דלא מסתבר שאם נתן התרו"מ בזמן הביעור יהא רצוי יותר מאשר נתנן בזמנן [שאין מצות ביעור], ולכן לא נמנה מצוה בפני עצמה אלא הוידוי, ואף שאם לא נזדרז ליתן התרו"מ בעונתן חייבתו תורה לבער עד שנה שלישית שנת המעשר.

והנה נחלקו האחרונים האם יש חיוב להפריש תרו"מ רק כאשר רוצה לאכול, או אף כאשר הטבל בביתו צריך להפריש, דדעת המ"א סי' ח' סק"א שאין מצוה, ודעת הגר"א שם דודאי יש מצוה, וכבר האריכו האחרונים דנחלקו בזה הראשונים, ובעמק ברכה ברכת-המצוות,א' הוכיח כן ממשנה במע"ש ה',ח' דבשנת הביעור חייב להוציא אף מה שטרם הפריש, הרי דחובת הביעור מחייבו להפריש תרו"מ, מוכרח שכבר מוטל עליו חובת הפרשת תרו"מ, כי דלא מסתבר כלל דמחמת חובת ביעור יהא מחויב להפריש יותר מעיקר חובת תרו"מ, אמנם הגרי"פ עשה ס"ו הכריח שלא כדבריו מהירושלמי מע"ש פ"ה ה"ד שיש ביעור בטבל הוא משום דכתיב ביערתי הקודש מן הבית, וטבל איקרי קודש, הא לאו הכי מן הדין שאין ביעור נוהג כ"ז שלה הפריש תרו"מ, ויעוין בעמ"ב, ואכ"מ.

והנה בתוס' ר"ה ד. נסתפקו במי שלא הפריש טבלו אם עובר בבל תאחר, או רק אחר שהפריש תרו"מ ולא נתנן, ובאבנ"ז יו"ד,שצ"ז כתב דאם נימא דאין חיוב להפריש תרו"מ למה יהא בל תאחר, ומאידך כתב הגרי"פ להיפוך, דהנה בטו"א הקשה על תוס' למה לא יהא בל תאחר, וכתב הגרי"פ דע"כ אין חיוב הפרשת תרו"מ כשאינו רוצה לאכול, ולכן צידדו בתוס' דאין בל תאחר, ועכ"ז מפורש בתו' שם ובמשנה שם דיש ביעור בטבל, ע"כ דביעור אינו שייך לחובת תרו"מ.

ב. לא שכחתי, דרשו בברכות מ: לא שכחתי לברך, ותמהו האחרונים שהרי ברכת המצוות מדרבנן, ובפמ"ג פתיחה כוללת תירץ דאסמכתא בעלמא, והמלבי"ם כתב דדין תורה הוא להזכיר את השם על התרו"מ, ובפ"י שם משמע דקאי על ברכת הנהנין, אכן ברש"י מפורש לא כן, וגם צ"ע מה ענין ברכת הנהנין לוידוי מעשרות.

ובשמן ששון [לבעל-המ"א] תירץ דבר חידוד, דהנה איתא במדרש שאם אין מעשרין עכברין אוכלין, ואיתא בהוריות,יג: שהאוכל ממה שעכבר אוכל שוכח, וזהו שמתודה שאינו שוכח ע"כ שלא אכלו עכברין מתבואתו וע"כ משום שהפריש תרו"מ כראוי.

והצל"ח תירץ דאף דברכת המצוות מדאורייתא, מ"מ חיוב מה"ת להודות על שקיים המצוה, וכן מבואר מדברי הרמב"ן שורש ח' בסופו, והקשה הגרע"א ברכות,טז. על הצל"ח, שהנה מבואר שם דאילו ברכת המצוות היה מדאורייתא היה מעכב, וצ"ע דאף דברכת המצוות מדרבנן, מ"מ מה"ת חייב להודות, וא"כ למה הודאה זו אינה מעכבת, ותירץ דרק ברכת המצוות היתה מעכבת הואיל והוא חלק ממעשה המצוה, אך חיוב הודאה זו אינה חלק מן המצוה אלא דין על הגברא להודות, ולכן חלק זה ודאי אינו מעכב, וביאור דבריו דהברכה חלק ממעשה הברכה, ויבואר בזה תוס' ב"ק,צא: דהחוטף מצוה מחבירו משלם י' זהובים, וק' למה לא ישלם כ', י' על הברכה, וי' על המצוה, ותירצו בתוס' הכל אחד, והיינו כנ"ל דהברכה חלק מהמצוה, והנה בנודע ביהודה יו"ד,ב' כתב לבאר ההלכות א"י דהשוחט בלי ברכה שחיטתו פסולה, דהוא לפי דהוא מומר על השחיטה, והיינו דכיון דהברכה חלק ממעשה המצוה, א"כ מומר בברכת שחיטה מומר לשחיטה, והארכתי במקו"א.

דבר העורך

התופעה המשותפת לכל הפרפקציוניסטים היא – ההלקאה העצמית. רודפי השלימות מלקים את עצמם ללא הרף, בכל הזדמנות שהיא, עם סיבות מוצדקות או לא מוצדקות, או ללא סיבות כלל.

כל כישלון הם תולים בעצמם, הם מקבלים אחריות אישית על דברים שאין להם כל קשר אליהם. הם אינם מסוגלים להבין ולהאמין שייתכן איזשהו כישלון בסביבתם.

זו קללה ללא ספק, שכן התורה מעידה שזו קללה, כפי שמסביר רש"ר הירש על הפסוק שבפרשת התוכחה: "ישלח ה' בך את המארה ואת המהומה ואת המגערת":

"המהומה - חוסר השקט הפנימי, וכן המגערת, התחושה המתמדת של גערה, של האשמה עצמית חוסר שקט פנימי ומצב רוח תמידי של האשמה עצמית ימנעו את ההצלחה ממעשה ידי האדם".

זו אכן הקללה, כי חוסר השקט פנימי והלקאה עצמית אכן שוחקים את האדם דק דק, קשה לאדם לתפקד כאשר הוא עסוק בהלקאה עצמית ואינו רואה את חצי הכוס המלאה. קשה לאדם לצאת לפרוייקט נוסף כאשר הוא משוכנע שהקודם לא היה מספק מבחינת השלימות שהוא דורש מעצמו.

זאת ועוד, האדם מבזבז אנרגיה אדירה על חוסר השקט הנפשי, את אותה אנרגיה בדיוק הוא היה יכול לנווט לכיווני עשייה נוספים ולהצלחות אחרות נוספות, במקום כל זה הוא בהלקאה עצמית, ומבזבז אנרגיה עצומה חיובית שיש בו על הלקאה זו.

הגוף עובד לעבודה של מצבי לחץ, ומערכות הלחץ שוחקות את מצב הרוח ואת היכולת להמשיך לתפקד. זו סיבה מספקת לצאת ממעגל שלילי זה ולשקם את הגישה לנושאים אלו.

שלמה יצחק הלוי
רוזנשטיין

לעילוי נשמת

הרב אברהם חיים

בן מסעודה ז"ל

נלב"ע י"ב אלול תש"ם

ת.נ.צ.ב.ה.

שלא בירך כיון דעצם המצוה היא לא הברכה אלא מעשה המצוה, וזה פירוש דברי הגמרא "ולאו כברכה תליא מילתא" דעצם המצוה הוא מעשה הפרשה עצמה ולא הברכה. ולזה נתכוין רש"י שפירש בברכות (ט"ו) ברכה דרבנן דאמור רבנן כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, וכבר תמהו הרעק"א בברכות שם ועוד, דמה מביא רש"י ראי' משם שהברכה הוא רק מדרבנן, אולי הברכה היא מדאורייתא ורק מה שצריך לברך עובר לעשייתן הוא מדרבנן? אלא כוונת רש"י דלא נאמר דרבנן תקנו הברכות על המצוות לעיכוב ואם עבר ולא בירך נתבטל מעשה המצוה ונחשב כאילו לא עשה את המצוה, וע"ז הביא רש"י ראי' דחכמים לא תקנו הברכה לעיכוב מזה שאמרו רבנן כל המצוות מברך עובר לעשייתן משמע דאם לא בירך עובר לעשייתן שוב אין צריך לברך אחר עשייתן כמו שפסק הרמב"ם (פי"א מהל' ברכות) והסביר הש"ך ביו"ד (סי' י"ט סק"ג) כיון דקי"ל כל הברכות הם מדרבנן אם הם אמרו לברך קודם המצוה ולא לאחר המצוה ואם נאמר שהברכות מעכבות המצוה א"כ היה לנו לתקן שאם לא בירך קודם המצוה יברך לאחר המצוה ולמה אמרו דאינו מברך אלא עובר לעשייתן, אלא משמע דהברכה אינה מעכבת את מעשה המצוה ואם הפריש תרו"מ בלא ברכה תרומתו תרומה. ועי' בשאגת אריה (סי' ו') משכב"ז, ובאמת בס' ברכה משולשת בפירוש תוס' הרא"ש כתב דאם ברכת הפרשת תרומה הוא מן התורה, מדאורייתא אין התרומה חלה [ודלא כהפנ"י שם שכתב שאפילו אם ברכה דאורייתא אין זה מעכב ההפרשה דאין הפרשה תלוי' בברכה]. ובדבר אברהם (ח"א סי' ט"ז) כתב להעיר על תוס' הרא"ש דלפי"ז ברכת התורה שהיא מדאורייתא תעכב מצות ת"ת דהיינו שאם לא בירך שיהא אסור ללמוד, או אם למד תורה ולא בירך לא מצינו שלא קיים מצות ת"ת אם לא בירך. [ובאמת בפרי מגדים במשבצות זהב או"ח סי' תרפ"ה מבואר דברכת התורה להסוברים דהוא מדאורייתא מעכבת את מצות לימוד התורה, ועי' בזה מש"כ בשו"ת ארץ צבי (פרעמר) סי' י"ט.

בס' תורת זרעים (פומרנציק, תרומות פ"א מ"ב) תמה על הרא"ש דנהי דהברכה מעכבת המצוה א"כ הוא מן התורה אבל מ"מ למה לא תחול הפרשתו גם כשאינו מקיים המצוה דהרי מצינו גבי עכו"ם דתרומתו תרומה אע"ג דאינו מקיים מצות הפרשת תרומה (עי' חידושי ר"א גוטמאכר שבת דף כ"ג, ובשו"ת כתב סופר או"ח סי' כ"א, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' כ"ט).

בס' שם משמואל (שנת תר"ע, פרשת כי תבא) מביא בשם אביו האבני נזר שמביא בשם שו"ת הר"י מיגאש (סי' ר"ג) דמדובר על ברכת שהחיינו וזה מן התורה [וכן מובא באור זרוע ח"ב סי' ק"מ בשמו, ומובא בהגהות אשר"י (עירובין פ"ג סי' י') ומרדכי (סי' רצ"ה) וכן הביא במג"א הלכות לולב (סי' תרס"ב) בשם ספר מנהגים. אמנם המג"א כתב שם דדבר תימה הוא, ובמחצית השקל ביאר תמיהתו דלא מצינו שום ברכה דאורייתא כי אם ברכת המזון.

שומע כעונה בוידוי מעשר

מובא ברמב"ם בהלכות מעשר שני ונטע רבעי (פי"א הל' ה') לגבי וידוי מעשר "וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו ואם רצו רבים להתודות כאחד מתודין". וכתב המנחת חינוך (מצוה תר"ז) נראה כוונתו דאינו יוצא בשמיעה מחבירו כשאר מצוות התלויות בדיבור כמו קידוש היום וברהמ"ז וכדומה שיוצא בשמיעה מחבירו וכאן אינו יוצא. אמנם בקרית ספר פירש דברי הרמב"ם באופן אחר וז"ל "וידוי זה נאמר בכל לשון דכתיב ואמרת לפני ה' אלוקיך בכל לשון שאתה אומר וכל אחד אומרו בפני עצמו דהכי לישנא דקרא בלשון יחיד למצוה ואם רצו להתודות כאחד מתודים". היינו אע"ג שיכול להתודות בכל לשון מ"מ יש מצוה לכתחילה לאומרו כמו שכתוב בתורה ולשון הפסוק הוא בלשון יחיד, ואם רבים יתודו כאחד יצטרכו לומר בענו וכו' ואין זה לשון הפסוק, ולפי דבריו לא הוזכר ברמב"ם דין שומע כעונה במעשר שני. וכתב בס' משנת יעקב להסביר דברי הש"ך (יו"ד סי' של"א ס"ק קס"א) שכתב "ואם רצו רבים להתודות כאחד מתודין אבל מצוה מן המובחר שכל אחד אומרו בפני עצמו", וצ"ב בדבריו, אולם לפי דברי דקרית ספר י"ל דמש"כ וכל אחד אומרו בפני עצמו דהוא לשון הפסוק בלשון יחיד, למצוה, וזמש"כ שמצוה מן המובחר שכל יחיד ויחיד יקרא בפנ"ע. ולפי"ז י"ל בדברי הרמב"ם כדברי הש"ך שמצוה מן המובחר שכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו ובא להוציא שלא יאמרו ביחד. אבל יש דין שומע כעונה בוידוי מעשר. בס' צפנת פענח (הפלאה עמ' 80) כותב דבאמת לא אומרים שומע כעונה בוידוי מעשר. ודלא כמש"כ האדר"ת זצ"ל בחיבורו אחרית השנים (פרק ד' אות כ') שמפרש דברי הרמב"ם שאם רצו רבים שאחד יוציא לכולם עושין כן, וכן הוא לשון המחבר (או"ח סי' ח' ס"ה) לגבי ברכת ציצית, ועי' ברכות (נ"ג) דב"ש וב"ה פליגי אם אחד מברך לכולם או כל אחד מברך בפני עצמו. ומדברי הלבוש (סי' של"א) משמע קצת אחרת, דמצוה שכל אחד ואחד יתודה בפני עצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו ואם אחד מוציא לכולם הוא מתורת שליחות כמבואר בסוף פ"ה דברכות ולכן תמה על המנהג שאומר שאין דין שומע כעונה בוידוי מעשר, ובוודאי שכן יש דין שומע כעונה בוידוי מעשר. בס' משנת יעב"ץ להגרב"צ זולטי זצ"ל (או"ח סי' כ"ו) כתב להסביר את דברי המנח"ח שלא שייך שומע כעונה בוידוי מעשר לדעת הרמב"ם דשומע כעונה הוא לא עונה כמש"כ ואין על שמיעתו תורת דיבור אלא שהכתוב מחשיבו כעונה שעל ידי הדבור שראשוני שלו נתייחסת לשומע, א"כ בוידוי מעשרות שבניו ועברה לפני ה', לא הוי תורת יחידי אלא כשאחד חבירו מוציאו ידי חובתו, ולכן אף בזה דין שומע כעונה הוי כאילו תורת יחידי אלא שכל אחד מתודה בעצמו. (עי' שו"ת להורות נתן ח"ח סי' פ"ג שהאריך בזה).

מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א

וידוי מעשר ביום

בס"ד ה' שבט תשמ"ג

כבוד הרב הגאון נודע למשגב הגרמ"מ שולזינגר שליט"א

ברכה ושלו' רב

...מ"ש לתמוה על הגאון ז"ל בביאורו ליו"ד סי' של"א ס"ק רי"ח שכתב לציין מקור להשו"ע דוידוי מעשר ביום מסיפא דמתני' דמגילה כ' זה הכלל דבר כו', והלוא דין זה מפורש להדיא במתני' שם כל היום כשר – לוידוי מעשר, ואמנם כן ציין הבאה"ג שם, ול"ל לאתויי מסיפא.

אין מקום לתמיה זו, כי במשנה שנינו כל היום כשר – לוידוי מעשר, והרמב"ם [וכ"ה לשון השו"ע] הוסיף אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לוידוי מעשר, וכן בשו"ע או"ח סי' תקפ"ח זמן תקיעת שופר ביום ולא בלילה, כתב בביאורי הגר"א מגילה כ' ב' כל היום וכו' זה הכלל כו' עכ"ל. וכן בסי' תרנ"ב מצות לולב ביום ולא בלילה וכל היום כשר לנטילת לולב כ' בביאורי הגר"א א. מצות לולב סוכה מ"ג א' [ביום מאי עבדו לי' ביום ולא בלילה], ב. וכל היום כשר מגילה כ' ב' עכ"ל. מכ"ז מבואר דמרישא דמתני' לא שמעינן אלא דאין זמן מסויים ביום ללולב לתקי"ש לוידוי מעשר וכמ"ש רש"י אע"ג דקי"ל זריזין מקדימין למצוה אפ"ה כשר כל היום, [ובר"ף שם הגירסא במשנה כל הלילה כשר לקצירת העומר "ולספירת העומר", ובמאירי שם "יש מוכיחין מכאן שאם שכח ולא ספר אינו סופר ביום - והעיקר שסופר אף בברכה - עיקר מצות ספירה בלילה עכ"ל]. ולכן הביא הגאון ז"ל למקור דבדיעבד אין וידוי מעשר בלילה ממשנה יתירה דקתני דבר שמצותו ביום כשר כל היום. והא דאמרי' במגילה כ"א זה הכלל לאתויי מאי לאתויי סידור בזיכין כו', דבר זה ילפינן מזה הכלל, והגאון ז"ל מייתי לה מגופה דמתני' "דבר שמצותו ביום", והדברים פשוטים.

בברכת התורה

יוסף שלו' אלישיב

(קובץ תשובות ח"א סי' לא)

מנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס

וידוי מעשר

המצוה של חיוב ביעור מן הבית כל ההפרשות של תרומה ומעשרות כבר נצטווינו ע"ז בפרשת ראה (דברים יד, כח). והנה בפרשת כי תבא (כו, מפסוק יב) חוזרת התורה על הציווי הזה, מדוע? מפני החידוש שצריכים לומר וידוי בבית המקדש, ומהו הוידוי, "ואמרת לפני ה' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית וגו' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי". על "לא שכחתי" מפרש רש"י בחומש - לא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשרות, וכן פירש רש"י בברכות (מ' ע"ב) - לא עברתי מלברכך ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להפריש תרומה ומעשר. וכן פירש הר"ש משאנץ במשניות (פ"ה ממעשר שני מי"א) - מלברכך מלהזכיר את שמך עליו שמברכין באמ"ה אקב"ו להפריש תרומה, וכן מובא ברמב"ם (פי"א מהל' מע"ש ונטע רבעי הט"ז) ולא שכחתי, שלא שכח מלברכו ומלהזכיר שמו עליו, דהיינו ברכת להפריש תרו"מ, ומש"כ "להזכיר שמו עליו" היינו ברכה בשם ומלכות, אולם המזרחי והגור אריה הקשו הרי ברכת המצוות היא מדרבנן כמובא בברכות (ט"ו) ועוד מקומות, ותירצו המזרחי והגו"א דאין הכוונה על ברכת מצות הפרשה רק לומר דברי שבח, וכוונת רש"י בעת הפרשת המעשרות אומר דברי שבח, וכ"כ הצל"ח בברכות (מ') ומנ"ח (מצוה תר"ז). אולם בס' דברי דוד להט"ז ובמהרש"א בברכות שם ובתוי"ט (מע"ש פ"ה מי"א) העירו מדברי הגמ' בברכות (מ' ע"ב) שיש מחלוקת בין רב ור' יוחנן האם צריכים בכל ברכה רק שם או גם מלכות וא"כ מוכח דגם כאן איירי בנוסח ברכת המצוות ולא רק לגבי שבח בעלמא וכפי שכבר הבאנו בשם רש"י דהכונה על ברכת הפרשת תרומות ומעשרות. אולם כשנעיין בספרי עה"פ לא שכחתי מובא לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו, וכתב המלבי"ם בפירוש התורה והמצוה דהיינו שלא שכח לברך על הפרשת תרומות ומעשרות ואף שהברכה היא רק מד"ס כתבו המפרשים שמדאורייתא חייב להזכיר שם שמים על הפרשת תרו"מ, ועתה שתקנו לברך הרי יצא ע"י הזכרת השם בברכה. בס' בנין מרדכי על מסכת מע"ש מביא בשם מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל לפרש ע"פ דברי הירושלמי ספ"ב דחלה, תרומה לה' זה שם המיוחד, והיינו דנאמר דין מיוחד בחלה להזכיר את השם, ולכאורה ה"ה בהפרשת תרו"מ, וזה מ"ש לברכך ולהזכיר שמך עליו, אולם הגרמ"ד שליט"א מציין דברי הגמ' בברכות (מ') דמשמע דהזכרת השם הוא מדין ברכות ולא שזהו דין מיוחד דהזכרת השם בהפרשת תרו"מ. (עי' שו"ת ארץ צבי סימן ט"ז). אולם במלאכת שלמה כתב בשם הרש"ש דהכוונה על ברכה אחרונה של ז' המינין, וכן כתב השטמ"ק בברכות שם, ולפי"ז הפסוק לא שכחתי הוא לא רק מדרבנן ואסמכתא בעלמא אלא מדין תורה קאמר, וכ"כ בפנ"י לפרש שמדובר על ברהמ"ז והביא ראי' לדעת הפוסקים דברכת ז' המינין מהתורה. אבל כבר מעירים האחרונים איך אפשר לפרש וידוי מעשרות על ברכה אחרונה ואין זה מתאים ללשון רש"י בחומש מלברך על הפרשת תרומות ומעשרות. המהרי"ל דיסקין תירץ דלפי דברי הספרי וחז"ל דהדרשו הפסוק על ברכת הפרשת תרו"מ אה"נ הוי ברכה זו על הפרשת תרומות ומעשרות מדאורייתא כמו ברכת התורה וברהמ"ז, אבל זה פלא עצום שהרי בברכות (ט"ו) מפורש דברכה זו על הפרשת תרומות ומעשרות היא מדרבנן, ומ"ש תרומות ומעשרות הרי רש"י מפרש בגמ' ברכות המדובר על וציונו להפריש תרומה ומעשר.

והנה מובא בירושלמי ברכות (פ"ו ה"א) ומנין שכל המצוות טעונין ברכה, רבי תנחומא אמר בשם רבי אלעזר כתיב "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה", הקיש תורה למצוה מה תורה טעונה ברכה אף מצוות טעונות ברכה, ומשמע מדברי הירושלמי דברכת המצוות הוא מדאורייתא, ודלא כסוגיא בגמ' בברכות הנ"ל, שמפורש שהברכה הוא רק חיוב מדרבנן. וכן כתב הפרי מגדים בפתיחה להלכות ברכות אות ט"ו כדברי הירושלמי שהוא מדאורייתא, והמנחת חינוך דכן נראה מהמשנה במעשר שני (פ"ה) הדרשו לא שכחתי מלברך שמדובר על ברכת המצוות דמהתורה צריך להזכיר עכ"פ איזה ברכה והנוסח אינו אלא מדרבנן. וכתב בשו"ת הר צבי להגרצ"פ פרנק זצ"ל בקונטרס מילי דברכות דרש"י למד כדברי הירושלמי דברכת המצוה מדאורייתא ומילא סרה קושית הרא"ם והגור אריה להעיר מגמ' ברכות (ט"ו) שברכת המצוות אינה אלא מדרבנן, דבאמת רש"י לומד שבגמ' ברכות מיירי לגבי דברכה, וזהו דבר הרגיל ברש"י לפרש פשוטי המקרא אליבא דחד ואע"ג דלא קיי"ל כוותיה וזהו רש"י לפרש ולא שכחתי מלברך הפרשת תרו"מ ולוידוי מהיקשא דברכת המצוות מדאורייתא. אולם ברש"י בברכות (כ') כתב במפורש לפרש נוסח ברכת המצוות "וציונו" להפריש תרומה ומעשר א"כ איך יכולים לומר שמפרש אליבא דהירושלמי. (עי' שו"ת תורת רפאל (ספרא) סימן א').

ובעצם דברי הבבלי דאמרין לגבי תהיה משום ברכה ולא בברכה תליא מילתא, כתבו לפרש האחרונים דבשלמא בשאר ברכות ברכת המצוות אי ברכות ק"ש דעצם הברכה היא המצוה כיון דאכילה גופא לאו מצוה היא אלא רשות רק המצוה היא הברכה ואם עבר ולא בירך הרי ביטל המצוה אף שהיא מדרבנן, אבל בברכת המצוות כמו מצות תרומה ומעשרות דעיקר המצוה היא הפרשה וכן אכילת מצה בליל פסח וכן ישיבת סוכה ונטילת לולב דעיקר המצוה הוא מהתורה רק דרבנן תקנו לברך ע"ז, ולכן אם עבר ולא בירך מ"מ המצוה התקיימה ולא נתבטלה המצוה מפני

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי **אליהו אליעזר דסלר** - מנהל רוחני ישיבת פוניבז'
(תרנ"ב - תשי"ד) **מכתביו**

גדר דין אמירה בביעור מעשרות

יש לחקור בגדר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אם הוא דרך קנין מיוחד להקדש, היינו כמו שמשיכה וכדומה קנין להדיוט, כן האמירה הוא קנין ההקדש, או נימא שהאמירה פועלת שיחולו האיסורין על החפץ מצד יחודו באמירתו עבור ההקדש, והם מוציאים אותו מרשותו ואח"כ ממילא נעשה הקדש, כי ההקדש אינה צריכה לקנין מיוחד יותר, שהרי גם בלא"ה "בי גזא דרחמנא איתא".

ואפשר לומר שזו הסברא האחרונה, הוא הסבר שיטת הרשב"א דדוקא בהקדש גבוה אין צריך לקנין יתר מצד ההקדש, משא"כ בהקדש עניים "אינם אלא כמקבלי מתנה" (לשון הרשב"א בתשובה) והדיוטות הם, והרי א"א שיחול קנינם ממילא כאשר חל בהקדש.

ולפי זה יש לנו לומר דבודאי גם בהקדש עניים תיכף באמירתו נתייחד החפץ עבור העניים וחלין עליו דיני הקדש עניים כמו בל תאחר וכדומה, ואף דשאני צדקה מכל הקדש שהרי בהקדש ישנם איסורי הנאה, והצדקה דינה שיכול ללוותה, אכן אין זה מטעם שאין חל על החפץ דין יחודו לצדקה, אלא משום דעד שלא בא ליד הגבאי מיחשב איהו גופיה כגבאי שיכול ללוותה משבאה לידו אם אין עליו לתתו לעניים מיד, והיינו משום דהיחוד לצדקה אינו אוסר בהנאה, אבל בודאי תיכף משנדב נעשה מיוחד לצדקה בגדר הזמנה למצוה או דומה לזה. וזהו הנדר שמחייבו בבל תאחר, כי ענין בל תאחר הוא שהנודב להקדש אף שבאמת אין עליו דין נדר וגם הרי כבר יצא מרשותו ונעשה הקדש גמור, מ"מ איהו מתחייב בבל תאחר יען שהוא ניהו המקדיש, ע"כ עליו לראות שיבא בהקדם להקדש.

והוא ע"ד גדר חיוב ביעור המעשרות שלמקבלי המעשרות יש בו כח ותועיל אמירתו ליתן להם, וגם בצדקה כן, דאף שלא קנו הם כי "אינם אלא כמקבלי מתנה", שהרי הם מצדם הדיוטות המה ומחוסרי קנין, ולא יוכלו להוציא ממנו בדיינים, ואינם דומים להקדש שאינו צריך קנין, ששם בי גזא דרחמנא איתא בלאו הכי, אבל מ"מ מצד הנותן מכיון שיחד לצדקה נתפס יחודו בדין הצדקה וחייב בבל תאחר, וזהו לפי הנראה ביאור הגדרים לפי שיטת רב האי גאון המבוארת בתשובתו הנ"ל.

היוצא מזה כי דין זה דהאומר לעניים אין אמירתו כמסירתו, והדין השני דא"א להקדיש את השטרות באמירה, יסוד אחד להם. והיינו דהא שאמירתו כמסירתו אינו מדין קנין אלא מדין יחוד להקדש או למצוה, ואח"כ ממילא נעשה הקדש, וזה א"א בהקדש עניים מצד המקבל, וכמו"כ א"א הוא בשטרות מצד הנותן שאינו ברשות, ואהכי ממילא אזדא הסתירה בדברי הרשב"א בחידושיו לתשובתו. כי עכ"פ יסוד אחד להם, והיסוד הזה מוכרח הוא מהסוגיא דב"ק [לו,ב] דאנן יד עניים אנן, וב' הדינים ביחד נלמדים המה אפשר זה בלא זה.

וממילא יובנו בזה דברי התומים סס"ו דהק' מהא דהביא הרשב"א ראי' דל"א אמירתו לגבוה בצדקה מסוגיא שם דאר"י אנן יד עניים, והא הרי"ף כת' דטעמא משום דאינו ברשותו, ותי' דראייתו היא דאי מהני אמירה ה"ה כמסירה באופן המועיל והו"ל לאמירתו שתעמוד במקום מעמד ג', אע"כ דאין אמירתו כמסירתו כהקדש עניים, והרי"ף יישב רק מ"ט לא יהיה כנדר ואמר שהוא משום שהוא ברשותו, ותמוה דהרז"ה דחה ד' הרי"ף, ומאי שנו הרי"ף לד' הרשב"א, ועוד מה ענין נדר לכאן.

ולפי"ז א"ש ד' התומים שהוא לא בא להשוות דברי הרי"ף והרשב"א כלל, אלא שציין שישנם ב' דינים בזה, הא', אם אמירתו חלה בצדקה, והביא ראיה דאי הוי קנין מ"ט אינה עומדת במקום מעמד ג', אע"כ שאין זה מדין קנין, ורק מדין יחוד נעשה ממילא הקדש, וכאן א"א הוא שהרי המקבלים הדיוטות המה, ועוד דין שני, דעכ"פ מ"ט לא יהיה דין יחוד לצדקה, אף אם לא יקנו העניים, וא"כ מ"ט יכול לחזור בו, (וזהו למה שכיון התומים בלשון 'נדר' שהביא בדבריו), ע"ז השיב כתירוצו של הרי"ף דבדבר שאינו ברשותו לא הוי יחוד, ואף בהקדש עצמו לא היה מתייחד בדבורו במצב כזה היכא שאינו ברשותו, וזה לכאורה בירור שיטת הרשב"א.

אוצר הפוסקים
אוצרות השו"ת המאגר התורני הגדול בעולם

המאגר התורני הגדול בעולם
מבית "אוצר הפוסקים"
350,000 תקצירים
5000 ספרי שו"ת

עקרי הענין

הרב נחום זאב רוזנשטיין

א. נאמר בתורה בפרשת ראה דברים יד כח-כט "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך", "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה". ופירש רש"י שם שלימדה כאן התורה שמי שהשהה את מעשרותיו של השנה ראשונה והשניה לשמיטה, שיבערם מן הבית בשנה השלישית. ומפסוקים אלו נלמד גם דין מעשר עני, כדאיתא גם בטור סי' שלא ובשו"ע שם סעיף יט, ועיין בספרי פרשת ראה [פיסקא קט], ובהגהות הגר"א סי' שלא ס"ק נד [וס"ק רכ]. ובפרשת כי תבוא שם כו יב נתפרשה מצות וידוי המעשרות בשעת ביעורם וכך נאמר שם "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו", ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", וגו'. וכתב המנחת חינוך מצוה תרז שאף על פי שהביעור הוא מצוה בפני עצמה, ואינה תלויה בוידוי, ויש שפטורים מן הוידוי וחייבים בביעור -עיין בדברי רבינו תם בתוס' בקדושין [כו ע"ב ד"ה מעשה] ובבבא מציעא [י"א ע"א ד"ה עישור] וברמב"ם [מעשר שני פי"א הי"א] שהמעשה המובא שם ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, ואמר רבן גמליאל, "עישור שאני עתיד למוד וכו'", היה בשעת ביעור המעשרות, ורבן גמליאל וסיעתו היו בשעת חורבן בית שני כידוע, אחרי שיוחנן כהן גדול ביטל בתחילת בית שני את הוידוי כמבואר במעשר שני [פ"ה משנה ט"ו], "יוחנן כהן גדול העביר וידוי המעשר", והוכח שאף כשלא חייבים במצוות וידוי, מחוייבים במצות הביעור. וכן מוכח בסנהדרין י"א ע"ב ברבן גמליאל ששלח איגרות שזמן הביעור הגיע, ועיין בהערות על המנ"ח שיש שדחו את ראיותיו. מכל מקום לא מנוה מוני המצוות את הביעור כמצות עשה בפני עצמה, וכללוה במצות וידוי. ובמרכבת המשנה מעשר שני פי"א ה"ד כתב שהביעור אינו מצוה אלא חלק ממצות הוידוי. ומצות הוידוי היא מצות עשה קלא בספר המצוות לרמב"ם, סמ"ג עשין קלח, חינוך מצוה תרז, אזהרות לר' שלמה אבן גבירול -זהר הרקיע עשה לה, רס"ג עשה צ, יראים רסד. ונתבארו דיני המצוה במשנה במסכת מעשר שני פ"ה ממשנה ו עד סוף הפרק, [סוטה לב ע"א -לגבי וידוי]. ונפסק ברמב"ם בפי"א מהלכות מעשר שני ובטור ובשו"ע סימן שלא הסעיף קמ עד סוף הסימן. ומ"מ אין חיוב לחזור אחר פירות כדי לקיים מצוה זו ואין בזה אפילו מדת חסידות דרך אמונה פי"א מהל' מעשר שני סקכ"ו. [ועיי"ש בסק"ל שאף המקומות בחו"ל שנוהג בהם דין תרומות ומעשרות לא נוהג בהם דין ביעור]. ועיי"ש בדרך אמונה סק"נ שאף נשים חייבות במצוה זו אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, כיון שמצוה זו היא פרט בהלכות תרומות ומעשרות.

ב. המעשרות שחייבים לבערם הם תרומה ותרומת מעשר -ראה לקמן, מעשר ראשון, מעשר שני, מעשר עני, ולקט שכחה ופאה, נטע רבעי, חלה, ובכורים. ונלמדו מהפסוק הנאמר בוידוי דברים כו יג "בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר וליתום ולאלמנה", ואמרו ספרי שם, ובמסכת מעשר שני פ"ה מ"י "בערתי הקדש", זה מעשר שני ונטע רבעי. "מן הבית", זו חלה, "נתתיו ללוי", זה מעשר לוי, היינו מעשר ראשון, "וגם נתתיו", זו תרומה ותרומת מעשר. "לגר ליתום ולאלמנה", זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה. וביכורים נלמדו בירושלמי [בכורים פ"ב ה"ב] ממה שנאמר "הקדש", -הקדש העליון; במשמע שהם בכורים שהוזכרו שם לעיל באותה פרשה פני משה לירושלמי שם. ולגבי לקט שכחה ופאה ראה ברמב"ם בפי"א הי"ב ובדרך אמונה סקע"ג וסקע"ד שאינו צריך לקיים בהם ביעור אא"כ הגיעו לידיו בהיתר ואז מעכבים את הוידוי.

ג. לדעת התוס' בשם יש מפרשים, בקדושין כו. [כו:] ד"ה מעשה יש תנאים שחלקו על התנא במעשר שני פ"ה מ"י ובספרי שם הסובר שתרומה חייבת בביעור וסברו שתרומה לא חייבת בביעור, והוא התנא שאמר במסכת בכורים פ"ב מ"ב "יש במעשר ובכורים מה שאין בתרומה, שהמעשר והבכורים חייבים בביעור". ועיי"ש בתוס' שכן סבר גם רבן גמליאל שקיים בספינה מצות ביעור רק בשאר המעשרות ולא בתרומה, ועי' שטמ"ק ב"מ יא: שלפי זה היא מחלוקת התנאים. ועיי"ש שיש הסוברים שתרומה חייבת בביעור רק מדרבנן -שטמ"ק ב"מ שם, ועי' תוס' קדושין שם שכתב "ולכל הפחות מדרבנן". ורבינו שמשון משאנץ מע"ש פ"ה מ"ו והרא"ש פ"ב מ"ב סוברים שלדעת כל התנאים תרומה חייבת בבעור מן התורה, אבל אין ביעורה שוה לביעור מעשר שני ובכורים, שהחיוב בביעורם של מעשר שני וביכורים הוא לבערם מן העולם, והחיוב בביעור תרומה הוא בנתינתה לכהן, וזה מה שאמרו [ביכורים פ"ב מ"ב] "יש במעשר ובכורים שאין בתרומה" וכ"כ תוס' שם בקידושין ותוס' ביבמות עג. ותשלומי תרומה דינו כתרומה ויש לבערו דרך אמונה שם סקי"ג. ועיי"ש שצריך להלכה אית פה אם גם כהן ולוי שיש להם טבל חייבים לקרוא שם כשהגיע זמן הביעור

ד. מצות הביעור נוהגת בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, דהיינו בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאינו קיים -רמב"ם מע"ש פי"א ה"ח. ועי' מע"ש פ"ה מ"ז ובפהמ"ש להרמב"ם ור"ש שם, ועי' משנה ראשונה מע"ש שם שלדעתו הראב"ד בהשגות חולק וסובר שאין הביעור מן התורה אלא בזמן הבית, אבל בכ"מ שם וברדב"ז על הרמב"ם שם וכן במנ"ח מצוה תרז מבואר שהראב"ד חולק רק על הוידוי ולא על הביעור. ובזמן הזה החיוב מדרבנן דרך אמונה, בדעת הרמב"ם מעשר שני פי"א ה"ח ושם סקע"ו וסקי"ז.

ה. אופני הביעור אינם שוים בכל המעשרות - בתרומה ותרומת מעשר שנשארו בידו כשהגיע זמן הביעור, חייב להוציאם מרשותו וליתנם לכהן, - מעשר ראשון נותנו ללוי, - ומעשר עני נותנו לעניים מע"ש פ"ה מ"ו, רמב"ם פי"א ה"ח. פירות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי שנשארו בידו, או מעות שפדה בהם מעשר שני שנשארו בידו, הרי זה חייב לבערם מן העולם מע"ש פ"ה מ"ו, רמב"ם מע"ש פי"א ה"ח, ומשליכם לים או שורפם רמב"ם שם, ומלשון הרמב"ם בפי"א שם ה"ח משמע שעיקר המצוה היא לקיים מצות אכילת מעשר שני קודם הביעור ורק אם אין באפשרותו צריך לבער אותו. ובזמן הזה שאסור לאכול מעשר שני המצוה לאבדו בזמן הביעור ומלשון הר"ש והרע"ב ושאר מפרשי המשנה בפ"ה מ"ו משמע שדי בגניזת הפירות ולא צריך לבערם, אך לדינא כתב החזו"א [דמאי ב סקי"ז] שצריך לבער את המטבע מהעולם ולא די בגניזה. לגבי בכורים, נחלקו התנאים: לדעת חכמים הביכורים בזמן הביעור מתבערים מן העולם -מע"ש פ"ה מ"ו ובכורים פ"ב מ"ב, ואפילו שנשארו ביד הכהן ר"ש מע"ש שם, ועיי"ש במשנה ראשונה, -שנאמר "בערתי הקדש", שהם הבכורים פני משה, ור' שמעון פוטר משנה בכורים שם, שדינם כתרומה ר"ש והרא"ש שם, ודי בנתינתם לכהן כתרומה משנה מע"ש שם. והלכה כחכמים רמב"ם מע"ש שם. מי שיש לו פירות בקופסאות סגורות ואינו יכול לפתחם ולעשרם בזמן הביעור שלא יתקלקלו [ואינו יכול להפריש ממקום אחר] יפקירם לפני זמן הביעור ולא יזכה בהם כלל, ורק כשירצה לאכלם, יעשרם ויאכל מיד, -דרך אמונה פי"א ממע"ש סקנ"ב, ובהג"ל שם ה"י ד"ה פירות, וצהה"ל אות עג. ועיין בזה במשפטי ארץ פרק כ סעיפים כז-כב.

ו. תרומה שבאה ליד כהן לפני זמן הביעור, מותר לכהן לאכלה אפילו לאחר זמן הביעור, שאין התרומה נאסרת עליו עם הביעור תוס' יבמות עג. ד"ה והחייבים ורשב"א יבמות שם, ר"ש מע"ש פ"ה מ"ו. ועי' תוס' קדושין כו. ד"ה מעשה, ולדעת רש"י סנהדרין יא ב ד"ה דזמן אף מעשר שני שהביאוהו לירושלים לפני זמן הביעור, אין צריך לבערו, ויכול לאכלו אפילו אחר זמן הביעור כל זמן שירצה. וצריך לבערו מן העולם רק כשלא הביאוהו לירושלים לפני זמן הביעור, שכיון שאי אפשר לאכלו חוץ לירושלים, חייב לבערו, ועי' רש"י סוטה לב. ד"ה וידוי, ועי' מאירי יבמות עג. שכ"כ אף בבכורים, וצ"ע. ויש חולקים -המלאכת שלמה מע"ש שם פ"ה מ"ו שכתב בשם הר"ש סירליאו שמעשר שני צריך לבער אפילו שהוא בירושלים ועי' במנ"ח מצוה תרז.

ז. מי שהיו לו פירות מעשר שני בזמן הזה והגיע זמן הביעור, בית שמאי אומרים שצריך לחללם על הכסף, ויבער את הכסף -מע"ש שם מ"ו, שנאמר "וצרת הכסף בידך" דברים יד כה, בלבד בידך -ירושלמי שם סוה"ג, שהרי המילה "הכסף" מיותרת, שכבר נאמר קודם לכן "ונתתה בכסף", אלא להורות שלפעמים הכסף בלבד יהיה בידו, והיינו כשאין בית המקדש קיים, שאינו יכול להעלות את הפירות או דמיהם לירושלים -כך ביאר הפני משה שם, ועי' כעין זה בהגר"א שם, שאפילו אם הכסף בלבד בידך, שנשאר הכסף בידו, ב"ב "וצרת", ומשמעותו שחובה היא אז לחלל ב"כ הגר"א שם, ובית הלל אומרים אחד שהוא כסף ואחד שהוא פירות טעונים גניזה, ואם כן מה מועיל החילול משנה שם וירושלמי שם, ולכן צריך שיבער את הפירות עצמם דוקא פהמ"ש להרמב"ם שם, ואינו יכול לחללם פי' הגר"א לירושלמי שם. והרמב"ם השמיט. ויש חולקים שיכול לחללם -כך נראה מדברי כפתור ופרח [פמ"ב] שגם לבית הלל יכול לחלל אם ירצה, אלא שאינו זקוק לכך. ומי שבידו מעות מעשר שני יאבדו ע"י שישחקנו ויפזרנו לרוח או ישליכו לים, -שו"ע יו"ד רצד סעיף ו ושם סי' שלא סעיף קלג לענין פדיון מעשר שני ורבעי בזמן הזה. ואף שמשמע שדי בזריקתו לים, כתוב באמרי יושר [דברים ופסקים מהחזו"א סעיף כ] שיקמט או ישבור את המטבע קודם שמשליכו לים. ויכול לאבדו גם ע"י שישרה אותו בחומרים שמכלים את המטבע ובדיעבד שאינו יכול לעשות שום כילוי די בשבירת המטבע -עיין בזה במשפטי ארץ פרק כ ס"ק לב בשם מהגרי"ש אלישיב. ועיין בדרך אמונה פי"א ממע"ש [בביאור ההלכה להלכה ז ד"ה ועי"ש] אם מותר לזרוק פירות מע"ש לבית הכסא, או שיש בזה בזיון קודשה ואסור.

ח. נאמר במשנה מע"ש פ"ה מ"ו שזמן הביעור הוא בערב יום טוב הראשון של פסח כך הגי' במשניות לפנינו ובערוך ע' בער וברש"י סנהדרין יא: ד"ה דזמן, ובפי' עה"ת דברים כו יג, ובתוס' ד"ה ד"ה ומעשרות, וב"מ יא: והרא"ש בפירושו למשנה פ"ה מ"ו, ויש שגרסו במשנה "בערב יום טוב האחרון [של פסח] -כך הגי' בספרי דברים יד כח וכו יב כדפוסים שלפנינו, וברמב"ם מע"ש פי"א ה"ז, והכס"מ שם הוכיח כן מהירושלמי [והגר"א שלא ס"ק רכא והמנחת חינוך [תרז] דחו ראיתו]. ועי' תוי"ט מע"ש פ"ה מ"ו, והכריע הגר"א בשנות אליהו כדעה זו וכן משמע במנ"ח, וכן העתיקו השו"ע והלבו, ובשו"ע הרב [או"ח תל סעיף ג] ובספר מצוות הארץ [פי"ח ב"א] כתבו לחוש לשתי הדעות, ועיין אמרי יושר בדיני ביעור ענף יט, בשנה הרביעית לשמיטה ובשנה השביעית, ועי' רש"י יבמות עג. וסנהדרין יא: וחי' הרש"ש סנהדרין שם, שנאמר: "מקצה שלש שנים" וגו', יכול פעם אחת בשבוע אתה חייב לבער, תלמוד לומר: "מקצה שלש שנים". יכול כיון שהגיע ראש שנה שלישית אתה חייב לבער, תלמוד לומר: "מקצה", אין "מקצה" אלא בסוף, בסוף שנה אתה מבער ואי אתה מבער בראש השנה. אם בסוף שנה יכול בראשה של רביעית ושל שביעית, תלמוד לומר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך" דברים כו יב, כשתכלה לעשר את כל הפירות. אם כשתכלה לעשר את כל הפירות, יכול אף בחנוכה של שנה רביעית, נאמר כאן: "מקצה", ונאמר להלן: "מקץ שבע שנים במועד" שם לא י, מה "מקץ" שנאמר להלן במועד, אף כאן במועד. אם מקץ שנאמר להלן בחג הסוכות, אף כאן בחג הסוכות, תלמוד לומר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך", אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית -ירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ג, ועי' בשינויים קלים בספרי ראה ותבוא שם, שהרי לא יחול פסח של שנה רביעית ושביעית אלא אחר שנגמר כל מה שצמח בשנה השלישית והששית ממה שהוא חייב לעשר -פהמ"ש להרמב"ם שם מ"ו. בשנה הרביעית הוא הביעור מפני מעשר עני שבשנה שלישית, ובשביעית מפני מעשר עני שבששית, יכול אף שנה שביעית תהא חייבת בביעור, תלמוד לומר: "בשנה השלישית", שנה שחייבת במעשר, יצאה שנה שביעית שאינה חייבת במעשר -ספרי שם, ומ"מ גדולי שביעית החייבים במעשרות [כגון לפי חלק מהדעות בפירות עכו"ם שנגמרה מלאכתם ביד ישראל] מתבערים בשנה השלישית ועיין מילואים לספר משפטי ארץ.

ט. אף על פי שחייב לבער בערב יום טוב הראשון של פסח, מותר לו לשייר כדי אכילתו ביום טוב עד שעת הוידוי, שהוא במנחה ביו"ט אחרון של פסח, ולפיכך אינו מתודה עד יו"ט האחרון כדי שיהא לו מה לאכול ברגל, ואינו מתודה עד המנחה, לפי שעדיין הוא מצווה לאכול עד המנחה -ירושלמי מע"ש שם ה"ה לפי הרע"ב שם מ"י. ולהסוברים שזמן הביעור הוא בערב יו"ט האחרון של פסח, היה משייר כדי מזון שלש סעודות עד המנחה -שנות אליהו שם לדעת הרמב"ם, ועי' פי' הגר"א לירושלמי שם; פ"מ לירושלמי שם. וכ"מ בכסף משנה שם ה"ז. ויש סוברים שלדעה זו באמת אינו משייר כלל לאכילת יו"ט, אלא כיון שמצד הדין היה מותר לו לשייר עד זמן המנחה, שעד שלא יצא המועד יכול לקיים מצות ביעור, שהרי כתוב "מקצה שלש שנים וגו' במועד", ועדיין הוא מועד, אלא שחששו שמא ישייר ולא יאכלנו, ולבער ביו"ט אי אפשר, לכן תיקנו שיבער הכל בערב יו"ט, אבל כיון שראוי היה לאכול, לכך לא התקינו הוידוי עד המנחה תוי"ט שם. וכן משמע בלשון הרמב"ם [הלכה ט] ששורף מערב יו"ט. ועיי"ש בתוס' אנשי שם.

י. ירק שיצא מראש השנה של שנה רביעית עד הפסח, אינו צריך ביעור ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ג שדורש "בשנה ההיא" את זקוק לבער ואין את זקוק לבער מראש השנה עד פסח, ועיי"ש בבאור הגר"א שכל שלא הגיעו לעונת המעשרות בשנה שלישית א"צ ביעור, וצ"ב שבשנו"א למשניות שם מ"ה כתב שבזמן הביעור תלויה עונת המעשרות, וכ"כ הרמב"ם מע"ש שם ה"י. ובישועות מלכו ועוד אחרונים תמהו על הרמב"ם שלא הביא את הדין הזה של הירושלמי שהגדל מראש השנה עד פסח בשנה הרביעית אינו צריך ביעור, ובתורת הארץ פ"ג סוף אות מד כתב שהרמב"ם כלל הלכה זו בדבריו שם בפי"א ה"ג, עיי"ש, וראה במנחת יצחק ח"ה סי' קה. פירות מעשר שני של דמאי אינם חייבים בביעור -דמאי פ"א מ"ב, ועיי"ש בפהמ"ש להרמב"ם והר"ש; רמב"ם מע"ש פי"א ה"ח. פירות שהם טבל ודאי ויש בהם ספק אם הם של שנה שלישית או רביעית כגון פירות הדר שחנטו קודם טו בשבט של השנה הרביעית ונלקטו לאחר ט"ו בשבט שיש בהם ספק אם הם כאתרוג שקובע זמן הלקיטה, או שהם כשאר פירות האילן שקובעת החנטה, או כגון שאר פירות האילן שהסתפק מתי הנטו, או תבואה וקטניות שהסתפק מתי הביאו שליש, יש לו להפריש מהם תרומות ומעשרות בזמן הביעור, ויתנה על המעשר שיהיה מעשר שני או מעשר עני כפי חיוב הפירות, ועיין חזו"א שביעית ז סקט"ז שבטבל ודאי בפירות הרי שהסתפק למתי חייבים יתן מעשר עני ויקיים במתנות את דין הביעור עיין משפטי ארץ פרק כ סעיף ג. ועיי"ש בסעיף ד שפירות דקניים בשוק ויש לו ספק אם הופרשו חייבים בביעור. ובילקוטים שהם תחת השגחה ופיקוח אף אם נוהג בדרך כלל לעשרם בביתו, אפשר להקל בהם כדין דמאי ואינו צריך לבערם, -דרך אמונה מעשר פי"א סקי"ח. וראה מנחת שלמה סי' סב אות ג ושמירת שבת כהלכתה פי"א הערה צג. בשם הגרש"ז אויערבאך.

יא. כתבו התוס' ראש השנה ד. ד"ה והמעשרות שאף על פי שקבעה תורה זמן אחר שבו חייב אדם להוציא מעשרותיו מרשותו, והוא קודם שיעברו שלש רגלים, כדי שלא יעבור על "בל תאחר", מכל מקום הוסיפה התורה זמן נוסף של ביעור לפירות שאין בהם חיוב להוציאם מרשותו משום "בל תאחר", כגון לפני שהוא הפריש את המעשרות, שאין חיוב "בל תאחר" אלא לאחר הפרשה, אבל חובת הביעור היא גם לפני הפרשה, אם שהגיעו הפירות לעונת המעשרות [אמנם יש סוברים להיפך -שבל תאחר אינו אלא לפני הפרשה וחובת הביעור היא גם לאחר הפרשה -מאירי ר"ה שם, שלטי הגבורים ר"ה בשם ריא"ז]. וכ"כ אם נתמרח הכרי בין הרגל לזמן הביעור, ועדיין לא הגיע הזמן של שלש רגלים לבל תאחר, שכל זמן שלא נתמרח אין בו משום בל תאחר, נמצא מתחייב בביעור לפני שהגיע הזמן של בל תאחר -תוס' ר"ה שם. עוד כתבו התוס' שיש מפרשים שהתורה באה להוסיף איסור נוסף על הלאו של "בל תאחר", כדי שעובר על חיוב זה יעבור גם על חובת הביעור וגם על בל תאחר -תוס' ר"ה שם, ועיי"ש בהגהות הר"ב רנשבורג שר"ל בלאו ועשה. ולדעת המאירי שם בשם יש מפרשים כשהודיע הבעלים ללוי שהמעשר בידו, אינו עובר בבל תאחר, אבל כשהגיע זמן הביעור חייב לבער. ועוד כתב שם שיש סוברים שעוברים על בל תאחר רק לאחר שכבר הגיע זמן הביעור ועברו אחר כך שלש רגלים. ועיין במנחת חינוך מצוה תרז שנסתפק אם יכול לבער גם אחר שעבר זמן הביעור, או שכיון שעבר הזמן ביטל המצוה ושוב אינו חייב לבער אחר כך.

יב. תבשיל של מעשר שני, נחלקו בו התנאים לדעת בית שמאי צריך לבער, ולדעת בית הלל אומרים הרי הוא כמבוער מע"ש פ"ה מ"ו. והלכה כבית הלל רמב"ם שם ה"ט. ונחלקו בטעם הדבר לדעת הרמב"ם פהמ"ש להרמב"ם מע"ש שם התבשיל נחשב כמבוער כיון שאם הוא ישאר הוא ישהה יפסד ויתקלקל, ורבינו שמשון משאנץ שם כתב שהתבשיל נחשב כמבוער לפי שאין ממשו ניכר והביאו הרע"ב שם. והנפק"מ בין הטעמים, שלטעם הראשון אפילו אם התבשיל כולו עשוי ממעשר שני אינו צריך לבערו, ולטעם השני אין הדברים אמורים אלא בתערובת של מעשר שני בתבשיל, אבל אם היה כולו ממעשר שני חייב לבער משנה ראשונה שם, ועיי"ש בתוס' אנשי שם בשם שיטנים לדוד. אמנם המהר"א פולדא לירושלמי שם ה"ג חלק וכתב שאפילו בתבשיל שכולו מפירות מעשר שני אין נקרא בעין והוא כמבוער. היין והתבלין נחשבים כמבוערים -ירושלמי שם, רמב"ם שם, ואף בית שמאי מודים בהם ירושלמי שם, מפני שהם מפיגים טעמם ונפסדים ביותר -משנה ראשונה שם לטעם הרמב"ם, או מפני שהם מעורבים ואין ממשות שלהם ניכרת פי' מהר"א פולדא לירושלמי שם, ועי' תוס' אנשי שם שם.

יג. פירות טבל שמעשרותיהם חייבים בביעור ולא נתבערו בזמנם אינם נאסרים באכילה, וחייב לבערם כל אימת שנזכר בהם, -מנחת שלמה סי' סה אות ב כתב שכן מסתבר בפירות הללו שעיקר בעירם היא נתינתם לבעלים, וכ"כ באמרי יושר [זרעים] עמ' קנב וכל יום שמעכב הביעור עובר על מצות ביעור. וכן אם קנה לאחר זמן הביעור פירות שחייבים בביעור, חייב לקיים בהם הביעור באותו יום חזו"א דמאי ב סוף סק"י, ד"ה והנראה, והמנ"ח נסתפק בזה.

בעומק הענין

הרה"ג ישראל וינהר

קריאת שם לענין ביעור

קידושין (כ"ו:), מעשה וכו', א"ל ר"ג לזקנים, עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע, וכו', ע"כ.

ובתוס' הקשו, והלא לא עשה כלום כיון שלא אמר שיהא מעשר. ועוד דהתניא לא קרא לו שם עד שיקבע לו מקום לצפונו או לדרומו. ואמר ר"ת ששעת הביעור היה, לבער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן. **וקריאת שם דהתם** [צ"ב כוונתם, היכן נזכר לשון קריאת שם], **היינו שם בעלים, שיבררו למי יתנום, דהיינו ביעור אבל לא היה חושש לקבוע מקום** שכבר הזהיר שלא יאכלו, ע"כ.

והנה בב"מ (י"א) כתבו התוס', דהמעשר הפריש מתחילה. אבל הר"ש (פ"ה ממעש"ש) כ' כתוס' דידן, דלא אמר יהיה מעשר, אלא **קבע להם בעלים.** וכ' שם דזה ניחא דווקא למ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, דמצי להקנותם קודם הפרשה.

ובבית הלוי (ח"ג מ"ו) בשם בעל ברוך טעם דאף למ"ד לאו כמי שהורמו דמיין, מה שקבע למי יתן המתנות אחר שיפריש, סגי בזה לענין ביעור. וצ"ב דהא לא חייל מידי, ומצי לחזור בו. ומה ביעור יש כאן. **וצל"פ דביעור מן הבית, היינו כלפי עצמו, שהוא אינו מעכבו** ובא ליתנו, אלא שהסרה ההפרשה.

אבל במל"מ (פי"א ממעש"ש הי"א) מחדש ביאור אחר בכוונת התוס', דאע"ג דלענין להתיר איסור טבל, צריך לסיים מקום בצפונו וכו'. **אבל לענין חיובא דביעור סגי בקריאת שם בלבד**, עכ"ד.

והדברים תמוהים, דהא בתרומות (פ"ג מ"ה) ובברייתא שבתוס', מפורש **דלא קרא שם** עד שיאמר בצפונו וכו'. והיינו דלא חייל כלל. וכ"ה ברמב"ם בפיהמ"ש דיכול להפריש ממקום אחר. ועוד דהתוס' הקשו דלא אמר שיהא מעשר, ולא רק דליכא סיום מקום.

וצל"פ כוונת מל"מ, דאף למ"ד לאו כמי שהורמו דמיין, אפשר לקרות שם לענין זה **שיהא כמו למ"ד כמי שהורמו דמיין**, שיש כאן חלק ממוני, שאינו מסוים, ללוי ולעני. ולא מהניא הפרשה זו להתיר הטבל, רק לאשוויי ממונא, כמו שהוא למ"ד כמי שהורמו. ולענין הך הפרשה ממונית, אמירת "יהא נתון", היא כקריאת שם. והן הן ד' התוס' שתמהנו עליהם לעיל, **דלברר שם בעלים הוא קריאת שם.** והא דאפשר לו השתא להפריש ממק"א, היינו תחת חלקו של כהן שבכאן. וכמו למ"ד כמי שהורמו. [עיין שטמ"ק חולין קל"א. ואכמל"ב].

ובריטב"א (קידושין שם) תי' דר"ג סבר יש ברירה, ומהני מה שיסיים לבסוף, **למפרע**, ע"כ. ואזיל לטעמיה בקידושין (נ"א) דס"ל **דמהני ברירה למפרע**, אף בכה"ג. [אבל בתורי"ד (שם) ס"ל **דלא מהניא אלא מכאן ולהבא**, כל היכא דלא אמר מתחילה "לאיזה שארצה לבסוף".]

ויותר מזה מצינו בתשו' מהרי"ו (סי' מ"ח), **דחיילא כל הפרשת חלה למפרע, מטעם ברירה** [דחלה בזה"ז דרבנן, ובדרבנן קיי"ל דיש ברירה], והעיסה מתחילתה היא חולין וחלה. **ונפסק כוותיה** בד"מ וש"ך וט"ז (יו"ד שכ"ג סק"ד). וחידוש.

הנושאים הבאים

נצבים וילך - מוסף דר"ה
סוכות - אגד ד' מינים
נח - ר"ח שחל בשבת
לך לך - שאילת גשמים
וירא - טעמי המקרא

שַׁנְקִי'ס
SHANKY'S
ספרי קודש
וספרי קריאה
עברית /אנגלית
קניון רב שפע

אור הספר
הופיע בס"ד בסדר חדש
קרית ספר
על הרמב"ם - להמבי"ט
ב' כרכים גדולים
מוגה עם הוספות חדשות ע"פ דפוס ראשון
בתוספת ציונים ומראי מקומות והערות רבות
[illegible]
[illegible]
הפצה: "אור הספר"

מוסד הרב קוק
מוסד הרב קוק
הופיע
אורחות משפט
סוגיות אקטואליות
לאור ההלכה

פסקי דינים ועובדות

הרב נחמיה רוטנברג

חלת חו"ל

"מה ששאל בשם רבים שאם שייך בחלת חו"ל דין ביעור מעשרות בזמן הזה. לדידי פשוט דדין ביעור לא שייך אלא בפירות א"י ותבואתה, ובפירות ותבואת א"י שייך דין מצות ביעור גם בחיובים דרבנן דלא זו בשעת הבית (שני) אלא גם בזה"ז לדעתו כמבואר ברמב"ם פרק י"א ממע"ש ה"ד, וחלה שנוהג בתרו"מ בא"י חייב בביעור כמבואר במשנה פ"ה דמע"ש מ"י, מן הבית זו חלה, י"א מה"ת וי"א מדרבנן. (שבט הלוי חלק י סימן קצג).

מעשר עני

ממצוות הביעור להעביר את כל המעשרות ליעדם ובן להעביר את המעשר עני לעניים, ובהר צבי (זרעים א') דן האם צריך לזכות לעני ידוע או די במזכה לעניים סתם ועיי"ש.

פרוטה

לאחר חילול המעשרות על פרוטה יש לבערה הרבה נהגו לזורקה לים או להניחה על פסי רכבת ויש שמאבדים צורתה ע"י הכאה בפטיש אולם כתב בשו"ת אבני ישפה (א) שהכאה בפטיש אינה גורמת לאיבוד המטבע רק שוחקת בלבד ואין די בכך.

השתדלות

בשנה הרביעית לשמיטה ובשנת השמיטה אלו "שנות הביעור" שחייב כל אדם לבער מביתו את כל המעשרות, אך אין חובה להשתדל שיהיו לו פירות כדי לקיים מצוות ביעור (חזו"א דמאי ב,ז)

פרשת הוידוי

לאחר ביעור המעשרות יש לומר הוידוי המובא בדברים פרק כו יג-יד "בערתי הקודש מן הבית וכו' " והאדר"ת הנהיג לקרוא את פרשת הוידוי בציבור אולם להלכה נאמר אף ביחידות ובכל לשון.

כהנים ולווים

"הנה העולם מקילים שמפרישים ואינם נותנים שום מתנות כהונה לכהנים ולוים, אף דאין להקל מטעם דאין בקיאין ביחוסי כהונה וכמ"ש בש"ך (יו"ד סי' שכ"ב סק"ט) ובפתחי תשובה שם הביא מכמה פוסקים בזה, ועי' מג"א (סי' תנ"ז) ובשאר פוסקים שם, דכ"ז לענין אכילה, ולא לענין נתינה וכמבואר ברמ"א יו"ד (סי' של"א) דנותנין בזמן הזה לכל כהן שירצה בין חבר בין עם הארץ ואפילו אינו מיוחס רק שהוחזק בכהן עיי"ש, מ"מ הרי כתב החזו"א (שביעית סי' ה' ס"ק י"ב) דבזמנינו דאנו מקבלים כהנים ולוים עפ"י עצמן בלא עדים ושלא עפ"י ב"ד אין להן דין כהנים ולוים לענין נתינת תרומות ומעשרות להם עיי"ש, ובודאי מה"ט בקונטרס סדר הפרשת תרו"מ עפ"י פסקי חזו"א ז"ל שבידי (נדפס בבני ברק תשי"ב) כתב שם בדין ביעור ווידוי מעשרות (ע' י"ב) דבהגיע זמן ביעור חייב להפריש כל מתנותיו שבפירותיו וליתן מעשר עני לעני ולפדות את מעשר שני וכו' עיי"ש, אבל מנתינת תרו"מ לכהן ולוי לא הזכיר כלל כי לשיטתו הנ"ל אין חיוב בנתינה לכהן ולוי בזמנינו כנ"ל". (שו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן קו).

מבאר החסידות

הרב יחזקאל טויסיג

ביעור מעשרות

כ"ק בעל "בית ישראל" מגור זצ"ל, היה מעורר, שפרשת כי תבוא, היא מפרשיות האחרונות בתורה, ובה מוזכר פרשת "וידוי מעשרות", לרמז שבסוף השנה לפני ר"ה על האדם להתוודות ולפשפש במעשיו, לשוב אל ה'.

בספרי חסידות מבואר, שמפרשת וידוי מעשרות, נלמד דרך מוסר בעבודת ה', לשוב ולהתוודות אל ה', בכמה אופנים מסבירים איך, ומה, יתוודה האדם. הרה"ק בעל "אור פני משה" מפשוורסק זי"ע, מפרש כל הפסוקים כי תכלה וגו', שהכוונה, "כי תכלה" – מלשון כלתה נפשי, דהיינו כי יתאוה נפשך, "לעשר את כל מעשר תבואתך", שידוע שכל פעולות אדם יוצאים אל הפועל, ע"פ עשרה שליטים אשר בעיר קטנה – היא האדם, וה' ב' עינים, שתי ידים וכו', ע"ז אמרה תורה אם כלתה נפשך לעשר את כל "מעשר", אלו עשרה שליטים, אז זמן היותר ראוי לזה הוא "בשנה השלישית שנת המעשר", חיי האדם שבעים שנה כנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואחר עשרים שנה מתחיל עיקור השליש מחיי האדם, והיא הכוונה בשנה השלישית שנת המעשר, בחלק השלישי, מ-שבע עשורים, אך התורה מזהירה שאל תסגף עצמך עד מאד, רק "ונתתה" חלק "ללוי" – הוא היצר הטוב שנתלוה לך רק אחר י"ג שנה, וגם תן חלק "לגר" זה היצה"ר הגר אתך מיום הוולדך, וא"ת איך אפשר להיות טוב אם נותנים גם חלק ליצה"ר, לזה אמה"כ תייחס עצמך כ"יתום ואלמנה" שמרוב ענוה ושפלות, ואז תוכל לכפות את היצה"ר, ומפרש לאיזה צד תתן חלק ליצה"ר, ממשיכה התורה "ואכלו" שתאכל ותשתה בשביל "בשעריך" כדי שתוכל לבוא ולהכנס בשערי המלך, ללמוד ולהתפלל, ובשביל כונה זו מותר לאכול ולשתות, אבל רק עד "ושבעו" כדי שתשבע נפשך, אז היצה"ר מקבל חלקו באכילה ושתיה, והיצה"ט מעלהו לטוב, כי כוונתו היתה שיהיה לו כח לעבוד ה'.

וכאשר תרצה לשוב אז, "ואמרת לפני ה' אלוקיך" הוידוי, ומונה מהו הוידוי, "בערתי" אני גרמתי לבער "הקדש" – הקדושה, "מן הבית" הידוע זה ביהמ"ק, וגם "נתתיו" במעשי גרמתי שנתתי "ללוי" שישראל נלוים בין עמים רבים ושוחים עד לעפר, "ולגר ליתום" שפעלתי בעוונותי שבאו ישראל עד גדר של גר יתום כמשחז"ל אנו יתומי דיתמי, "ולאלמנה" שגרמתי שעיר הקודש תהיה כאלמנה, ואם יקשה המקשה הלא יחיד אני, וכי אני עשיתי זאת לבד, לזה אמר "ככל מצותך" הם עשרת הדברות שבהם כלול כל המצות כנודע מדחז"ל, הם "אשר צויתני" לכל יחיד, מטעם זה כתובים בלשון יחיד, להורות מאמר הכתוב וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ועתה מתודה אני ומתחרט על כל מעשי, ומלהיב והולך "לא עברתי ממצותיך" ועכשיו אולי יהפכו מזדונות לזכויות ע"י "ולא שכחתי" שלא אשכח לשוב על כל אחד ואחד. וממשיך שם הרה"ק באריכות לפרש המשך הוידוי, ומסיים שהבקשה היא, "השקיפה" אע"פ שאין בי מעשים השקיפה, מכח "מעון קדשך" – שביתך, מעון, הביהמ"ק חרב, וגם "מן השמים" לא נותנים שפע, וזה הצער גדול לשכינה שא"א לתת לבניה שפע, מכח זה תחוס ותרחם וברך את עמך ישראל.

באופן אחר, מבאר כ"ק בעל "דברי יואל" מסאטמאר זצוק"ל, שלכאורה לא מצינו בשום מצוה שיש להתפאר לפני הבוית"ש כמו במצוה זו, שעשה וקיים כל מצותיו אשר צויתני, וגם חז"ל קראוה בלשון וידוי, הלא אין זה נראה כוידוי אלא התפארות ושבח. ומתרץ עפי"ד התנחומא עשר תעשר, אם זכיתם סוף שהם יוצאים לזרוע, ואם לאו עשיו מתגרה בכם, ר"ל שאם לא תקיימו מצות מעשר כראוי יהיה ח"ו קטרוג מצד עשיו, שבמצוה זו היה נזהר בכל ההידורים.

אמנם עשיו לא כיון לשם מצוה, אלא להנאה עצמית, אבל ישראל, אע"פ שאמר הקב"ה בחנוני נא בזאת, שע"י אפשר להתעשר, מ"מ צריך להיות הכונה רק לש"ש לקיום מצות ה', וז"ש במדרש ושמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה, שאע"פ שהשמחה כאן הכונה לאסוף התבואה, באו חז"ל והזהירו שאין טוב אלא תורה, וגם העשירות רק שיוכל לישב בשלוה לעסוק בתורה, עשר בשביל שתתעשר, לזכות עי"ז לשמוח בטוב הוא התורה. ובדברות קדשו מאריך שבכל מצוה צריכה להעשות בלתי לה', בדחילו ורחימו באהבה, ובזה מוסבר ענין הוידוי, שהמביא מעשרותיו מתודה שלא עשאם במחשבה זכה וצלולה, ומחשב ומונה, אכן, נתתיו ללוי וגו', וגם לא עברתי, ולא שכחתי, ועל כל אלה מתודה בלב נשבר, שלא קיימן מאהבת ד' בדחילו ורחימו כדבעי, ואחר שאמר הכל מוסיף, שבכלליות יש חסרון בכל המעשים, ש"עשיתי ככל אשר צויתני", אמנם עשיתי, אבל בהחלט ובעל כרחו רק מפני ש"צויתני", ונחסר מהם אהבה, וחשקות.

ומוסיף, השקיפה ממעון קדשך מן השמים, אם תשגיח מן השמים, אז יתעורר ח"ו השקפה לרעה, שיראו שהמצוה לא נעשית בשלימות באהבה, כי כל השקפה לרעה רש"י, אבל היית שגדול מתנת עניים שמהפך מדה"ד, לרחמים, ומליץ דברי החיד"א, שמה זכותו, שהתומך תורה יכול לשמוח, שאע"פ שהלומד תורה, ילמד שלא לשמה, לא נגרע מחלק הזכות התומך, א"כ ג"כ אע"פ שנתן שלא לשמה, מ"מ העני, הגר יתום ואלמנה, נהנו, לא יקופח שכרו, לזה מסיים וברך את עמך ישראל, שבצירוף כל עמך ישראל, "את" לרבות כל, יהיה ההשקפה לטובה ויתהפך הכל לרחמים, עכתודה"ק. ומזה ילמד כל אדם להתוודות על מעשיו הפרטיים, ובכלל עצמי בישראל, ועי"כ נזכה לכוח"ט.

לימוד המוסר

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה"

"שמעתי בקול ה' אלוקי - עשיתי ככל אשר צויתני" אומר המביא את ביעור המעשרות, וברש"י שם - "שמחתי ושימחתי בו אחרים".

היה אומר ר' ישראל מסלנט זצ"ל: יש עבירה ויש עבירה. יש עבירה עם אנחה ויש עבירה ללא אנחה. ולא הרי זו כהרי זו, כי חומרתה של השניה עולה על זו של הראשונה.

ועל כך אומרת התורה, כי לא די "אשר לא עבדת את ה' אלקיך", אלא שעוד עשית זאת "בשמחה".

אך מלשונו של רבנו הרמב"ם למדנו כי דברים כפשוטם. כי הפסוק בא אכן להוכיח את עם ישראל על שלא עבד את בוראו מתוך שמחה. וכך כותב הרמב"ם בסוף הלכות לולב:

השמחה שישמח אדם בעשית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב" (רמב"ם הלכות לולב פ"ח הט"ו). בעל ה"מגיד משנה" מוסיף בביאורו לרמב"ם, כי "עיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוה מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשיתן".

בדברי התעוררות שהשמיע הגאון רבי שמואל אויערבך שליט"א, במלאת שנה להסתלקותו של מרן בעל ה"אבי עזרי" זצ"ל, עמד על דברי הרמב"ם הללו והסביר:

הרמב"ם אומר שזה הפשט בפסוק שנאמר בפרשת יסורי ועונשי התוכחה. וממילא, אין זו "דרגה", אלא שעל זה הגיעה ח"ו התוכחה הנוראה וכל הצרות. כי השמחה היא המבחן לאדם, ובזה התביעה גדולה יותר. שהרי מי שח"ו היצר התגבר עליו, הרי הוא כבר חי במקום אחר ומה אפשר לדבר עמו. אבל מי שנמצא ליד הגמרא, מי שכבר עוסק בדברים הרוחניים, והוא לא חי בשמחה נוראה שזכה לכך, עליו התביעה גדולה. כשאדם כבר עוסק בפועל במקור האושר הגדול בתבל, בחיי עולם ונצח, שם המבחן. שם הוא עדיין נבחן, לא רק בעצם ההתעסקות בתורה וברוחניות, אלא עד כמה הוא בשמחה, עד כמה באמת אין לו שום דבר אחר.

בהמשך דבריו סיפר את ששמע מנכדו של מרן הח"ח זצ"ל, אשר שהה כמה חדשים בבית זקנו וזכה להכיר אותו לעת ישישותו. הוא היה עד שמיעה להתבודדויותיו הנוראות והמרטיטות של הח"ח. באותן התבודדויות היה רבן של ישראל עושה את חשבון נפשו. הוא היה מפרט את זכויותיו ואת מה שראה כדברים אשר ידרש לתת עליהם דין וחשבון בדין של מעלה. באותן שיחות היה הסבא קדישא נשמע כחושש כי מה שיכריע את כף דינו לחובה יהיה נושא מידת שמחתו בעבודת הבורא. שמעו אותו אז כיצד אומר לעצמו: "ישראל מאיר, אמנם עשית מצוות, אבל היכן היתה השמחה של מצוה? למה לא ראו עליך כי אתה המאושר בעולם?".

כזו היתה תוכחתו העצמית המרטיטה של מרן ה"חפץ חיים". תוכחה אשר חתם אותה במילות עידוד ותקוה, כאילו קול דיבר אליו מן שמיא: "אבל, אתה עדיין יכול!".

הבא נאזין לרגע ושניים לדברי רבן של ישראל מרן בעל ה"חפץ חיים", זת"ע, המתאר באריכות את הסיבות לחובת השמחה שבעבודת ה'. וכך כותב בספרו "שם עולם":

"הנה, כאשר נתבונן בעינינו, נראה בחוש שעבור רוב טרדתנו בעניני הבלי העולם אבדנו את כח ההרגש הנטוע בנפש האדם. דהנה, אנו רואים כשזוכה אדם לדבר עם המלך והוא מבין שהמלך מפיק רצונו ממנו והוא מצוה שיכתבו דבריו המחוכמים בספר זכרונותיו, כמה חזק אז התפעלות נפשו מזה ומה עצום אז רוב שמחתו, עד שכשהוא בא לביתו אינו יכול להתאפק מלספר זה לכל מכיריו ורעיו בשמחה עצומה מאד, עד שאור פניו מלהיב אז מרוב שמחתו ומעיד לכל את רוב ההרגש שעשה דבר זה בנפשו. ואף אם היו לו מתחילה דאגות מעניני ביתו, הוא שוכח אז מרוב שמחתו שיש לו מזה ודבר זה הוא לו לזכרון בנפשו כמה שנים כשבא עם איזה מסיבה, לספר להם את גודל אישרו והצלחתו, שיש לו הכרה עם המלך.

ועתה נתבונן נא, אם כשזוכה לדבר לפני מלך בשר ודם, שהוא רק תפארת לפי שעה, שאינו יכול להאריך אף ימי חייו בעצמו יותר מכפי הקצובים לו, אפילו רגע אחד, קל וחומר באלף אלפים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא אלקי השמים והארץ והוא חי וקיים לנצח, כשאדם מקיים איזו מצות עשה שבתורה שנצטוונו מאתו והוא מברך על זה ואומר "ברוך אתה ה' וכו'", שהוא מדבר עמו לנוכח, כדבר איש אל רעהו, או שהוא לומד תורתו ובודאי כבוד ה' שרוי אז שם, שעל זה נאמר: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אביא אליך" וגו', כדאיתא בבכורות, ובודאי מפיק רצון ממנו אז על ידי זה, ונכתב דבר זה בספר זכרון לפניו, כמו שכתוב: "ויכתב ספר זכרון לפניו", [ומתפרסם אז פעולתו לפני רבוא רבבות מלאכים קדושים וכדאיתא בזוהר הקדוש, שגבריאל המלאך עומד ומכריז בכל לילה את מעשה בני אדם, שעל זה נאמר: "ובעל כנפים יגיד דבר"] ויהיה לו לאדם דבר זה לשבח ותפארת עולמים בעולם הבא [וגם בעולם הזה מועיל כמה פעמים להאריך ימי חייו ולהציל אותו מצרותיו] שזוכה לשמש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כמה ראוי לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בעת שמקיים המצוה וגם אחר כך, וביותר כשיזכור אז שהוא גוש עפר וזוכה לדבר עם אלקי השמים כאחד מצבא מרום אשר במרום. הלא יאוי שדמוע תדמע עינו מרוב שמחה ולהכנע לפניו ולקבל על נפשו לקיים תורתו בכל נפשו ומאודו".

כאן פונה מרן הח"ח לקהל שומעי לקחו ומשמיע דברים נוקבים היורדים חדרי בטן: "הגידה נא אחי והתבונן בנפשך, אם עלה לך דבר זה ברעיונך פעם אחת בשבוע, או פעם אחת בחודש, או עכ"פ פעם אחת בשנה, להיות כל כך שמח וטוב לב מקיום המצוה כמו זה האיש הנ"ל"...

"והנה באמת נאמר כל זה רמז בכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב" מעבודת ה', יותר מרוב כל התענוגים שיש במציאות. וכתבו הספרים על האר"י ז"ל, שאמר שזכה לרוח הקודש שהיה שמח בשמחת המצוה". ("שם עולם" חלק שני פרק י"א).

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

ההקפדה היתירה בדיני המעשרות

עובדה זו סיפר אחד מגאוני התורה, במשך כל ימי חייו של הגאון רבי מרדכי לייב מן זצ"ל הוא נזהר שלא לאכול תפוזים, בני המשפחה שהבחינו בכך סברו כי לבטח מאכל זה אינו ערב לחיכו, והקפדתו שלא לאכול זאת עוררה השתאות, שכן לעתים אפילו אם היה מעט תפוז בליפתן פירות גדול לא ניאות הגר"מ לאכול מאותו סלט, והוא תמיד בפשטותו האופיינית הביע אי הסכמתו לאכול מאכל זה.

רק לאחר סילוקו לשמי רום, נפתרה התעלומה, אותו גאון סיפר כי לפני שנים לא רבות סיפר לו באקראי הגר"מ את המעשה הבא:

היה זה לפני עשרות שנים כשר' מרדכי עלה לארץ הקודש בגפו, כהותירו מאחוריו את הוריו ובני משפחתו הרבים שגורלם היה לוט בערפל בצל המלחמה הקשה ששררה באירופה ובקרבת עיירת הולדתו בבריינסק, עם הגיעו נכנס ר' מרדכי ללמוד בהיכל הישיבה בלומז'ה שם שקד על תלמודו.

באחד הימים יצא ר' מרדכי מחוץ לכותלי הישיבה והביט בפליאה על הפרדסים המוריקים שפיארו את פתח תקוה של אותם ימים, והוא התקרב לראות שבחה של ארץ ישראל מהי, עם התקרבו לפרדס הבחין ר' מרדכי בעצי תפוזים כשמכל פינה הודקו התפוזים העסיסיים, ור' מרדכי שלא הכיר פרי זה כלל בשל הקושי הרב להשיגו במדינות אירופה שם התגורר עד הגיעו ארצה, התפעל עמוקות מהדר הפרי ומעסיסותו המרשימה.

משהבחין ר' מרדכי באחד הפירות שמט ליפול, החליט לנוטלו ולטעום מאותו פרי שעבורו היא בריאה חדשה לשבח פירות הארץ, וכך עשה.

בצאתו מן הפרדס, החלו מחשבות לעלות במוחו, הרי שנת מעשר עתה, והאיך אכלתי פרי זה בלא שאבדוק את שנת המעשרות שלו, ושמא עלי היה לעשר ממנו או שמא לבערו, האיך נהגתי בפזיזות מבלי עשיית חושבים במחשבה תחילה למעשה...

המחשבות השונות לא הרפו ממנו, והקשו עליו. או אז החליט ר' מרדכי כי למרות ההיתרים הרבים שיכל למצא למעשהו זה, לא היה לו לנהוג בפזיזות ולאכול התפוז טרם בירור כל דיני מעשרותיו.

או אז קיבל על עצמו ר' מרדכי והוא נער צעיר לימים, כי לא יאכל יותר מפרי זה במשך כל ימי חייו, ואכן, מיני אז הקפיד ר' מרדכי הקפדה יתירה שלא להכניס מאכל זה לפיו, וזאת למרות שהיה פרי שמאד אהב ושמח בו, למותר לציין כי בני משפחתו והמוני תלמידיו ומכריו אף לא ידעו זאת.

פוטו סטודיו
גל פז- רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה
פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו
אחים הקר
רשת בשר למהדרין
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכתו"ס •
צבי ורצברגר
בית האגדיה
המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות
גרפו
גרפיקה, פרסום, הפקות, העתקה והדפסות דיגיטליות
שילוט, קומות, צילומים, ספירלה, למינציה, קפסולציה,

לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר ז"ל